

บทที่ 5

วิเคราะห์การปรับกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กตาม แนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ผลการศึกษาลักษณะทั่วไปของการทารุณกรรมเด็กโดยผู้ปกครอง แสดงให้เห็นว่าการทารุณกรรมเด็กโดยผู้ปกครองเป็นการกระทำผิดต่อเด็กที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการกระทำผิดทางอาญาโดยทั่วไป ทั้งจากสาเหตุแห่งการกระทำผิดซึ่งมีความต่างไปเป็นการเฉพาะตัวในผู้กระทำผิดแต่ละราย รวมถึงเป็นการกระทำผิดทางอาญาที่ผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กันทั้งทางนิติสัมพันธ์และทางข้อเท็จจริงนอกจากนั้นยังเป็นการกระทำผิดที่เกี่ยวข้องกับการอุปการะเลี้ยงดูเด็ก ที่เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในครอบครัว

เป้าหมายสำคัญประการหนึ่งต่อการดำเนินการต่อการทารุณกรรมเด็กโดยผู้ปกครอง คือ การสร้างหลักประกันสำหรับเด็กว่าจะได้อาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและได้รับการพัฒนา แต่เมื่อการทารุณกรรมเด็กเป็นปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงอันตรายสำหรับเด็กซึ่งกระทำโดยบุคคลในครอบครัวซึ่งมีหน้าที่ในการสร้างความปลอดภัยสำหรับเด็ก การคุ้มครองเด็กในกรณีนี้จึงจำเป็นต้องมีการแทรกแซงจากหน่วยงานหรือมีมาตรการทางกฎหมายเข้าไปกำหนดหรือจัดความสัมพันธ์ที่ปลอดภัยสำหรับเด็ก โดยมีระดับของการแทรกแซงที่ต่างไปตามความรุนแรงของการกระทำต่อเด็ก โดยหากเป็นการกระทำเนื่องจากการขาดทักษะ หรือขาดเจตนาในการทารุณกรรมเด็กอย่างแท้จริง เช่น การทำร้ายร่างกายเด็กเนื่องจากการอบรมสั่งสอนที่เกินกว่าเหตุ เป็นต้น มาตรการที่เหมาะสมควรเป็นมาตรการที่ให้การสนับสนุนผู้ปกครองให้มีความสามารถในการดูแลเด็กอย่างปลอดภัย แต่หากเป็นการทารุณกรรมที่มีความรุนแรงและมีเจตนาทารุณกรรมเด็กอย่างแท้จริง มาตรการที่เหมาะสมจึงต้องเป็นมาตรการที่จำกัดมิให้ผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กอีกและมีมาตรการในระยะยาวเพื่อยุติหรือควบคุมพฤติกรรมที่เป็นอันตรายของผู้ปกครอง ซึ่งมาตรการลักษณะนี้จำเป็นต้องมีกลไกทางกฎหมายมาสนับสนุน

เหตุผลที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นวิธีการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่มีความสอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมต่อเด็ก เห็นได้จากเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้เกิดการเยียวยาผู้เสียหายและสมาชิกในครอบครัว รวมถึงชุมชนที่ครอบครัวอาศัยอยู่ โดยผลักดันให้ผู้กระทำผิด ซึ่งเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกับผู้เสียหายได้แสดงความสำนึกและความรับผิดชอบต่อความผิดที่เกิดขึ้น โดยตรงต่อเด็กผู้เสียหายและสมาชิกในครอบครัว และเป็นกระบวนการที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการที่เหมาะสมสำหรับผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็ก

ลักษณะเฉพาะของการทารุณกรรมเด็กโดยบุคคลในครอบครัวซึ่งเป็นการกระทำผิดที่ผู้ใหญ่กระทำผิดต่อเด็ก กล่าวคือ เป็นกรณีพ่อแม่ทำผิดต่อลูก ซึ่งพ่อแม่เป็นผู้ใหญ่ที่มีอิทธิพลต่อเด็กทั้งทางร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้มีอิทธิพลต่อตัวเด็กโดยตรงแล้วในบางกรณีผู้กระทำผิดยังมีอิทธิพลต่อผู้ใหญ่คนอื่นที่แวดล้อมตัวเด็กด้วย โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้กระทำเป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้หารายได้หลักให้ครอบครัว ดังนั้นการนำรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ เช่น การนำเด็กหรือสมาชิกในครอบครัวเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มครอบครัวจึงจำเป็นต้องคำนึงถึง ความพร้อมและศักยภาพของเด็กผู้เสียหายและสมาชิกในครอบครัวเด็กในการแสดงความต้องการหรือการแสดงบทบาทของตนได้อย่างเต็มที่ในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากับผู้กระทำ ความผิดและในขณะเดียวกันก็ต้องมีการประเมินความเหมาะสมของผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กแต่ละรายว่ามีความเหมาะสมเพียงใดที่จะใช้วิธีการตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การวิเคราะห์การปรับแนวทางกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยตามแนวทางของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบั้นนี้ จึงเป็นการวิเคราะห์ถึงวิธีการที่เหมาะสมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่จะก่อให้เกิดผลในทางสมานฉันท์อย่างแท้จริง โดยสำรวจจากขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมในระบบเดิมว่ามีส่วนใดที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และสมควรต้องปรับรูปแบบกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันอย่างไรเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

5.1 วิเคราะห์สภาพปัญหาของกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันที่บังคับใช้ต่อกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กที่ไม่สอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ปัจจุบันกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กประกอบด้วย กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง ว่าด้วยครอบครัว ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และกระบวนการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 มาตรการทางกฎหมายทั้งสามประการมีเป้าหมายที่มุ่งต่อกรณีผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็ก และมีมาตรการคุ้มครองเด็กที่แตกต่างกัน

การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็กในปัจจุบัน ยังขาดแนวทางในการนำมาตรการทั้งหมดมาบูรณาการร่วมกัน กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญากับผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กไม่สอดคล้องกับกระบวนการคุ้มครองเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ เช่น ในกรณีที่ผู้ปกครองกระทำผิดต่อเด็กในลักษณะของการเลี้ยงดูโดยมิชอบเนื่องจากขาดทักษะในการเลี้ยงดูเด็ก หรือขาดความช่วยเหลือจากเครือญาติ แต่กลับถูกจำคุกเนื่องจากทำร้ายร่างกายเด็ก ส่งผลให้เด็กขาดผู้ดูแล และต้องไปอยู่ในสถานสงเคราะห์ หรือในกรณีการกำหนดความสัมพันธ์ทางกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 ที่ไม่มีความสอดคล้องกับการคุ้มครองเด็ก เช่น

มารดาฟ้องเพื่อขอถอนอำนาจปกครองบิดา เนื่องจากไม่อุปการะเลี้ยงดูบุตร ในขณะที่มารดาเองก็ไม่อยู่ในภาวะที่จะสามารถให้การดูแลเด็กได้ ซึ่งกรณีเช่นนี้ ศาลที่พิจารณาคดีครอบครัวควรนำมาตราการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก เข้ามาเป็นเงื่อนไขต่อการกำหนดนิติสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรด้วย

การบูรณาการมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก จะส่งผลให้เกิดความสมานฉันท์ในครอบครัวได้โดยผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กมีโอกาสดูแลเด็กได้แสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่ตนเองกระทำต่อเด็ก โดยอาศัยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาผลักดันให้มีการแสดงความรับผิดชอบและบังคับเข้าสู่กลไกในการบำบัดรักษาพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อเด็กเสริมกับการรับโทษทางอาญา นอกจากนี้สามารถใช้วิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก ฯ เพื่อนำผู้ปกครองเด็กเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาได้อีกช่องทางหนึ่งเพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ปกครองปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อกลับมาดูแลเด็กอีกครั้งนอกจากนั้นการใช้มาตรการทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับอำนาจปกครองในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ปกครองควบคู่ไปกับวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก เพื่อกำหนดวิธีการควบคุมพฤติกรรมของผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กในกรณีที่ยังมีความน่าเชื่อว่า จะกระทำทารุณกรรมเด็กอีก หรือการใช้ควบคู่กับวิธีการเพื่อความปลอดภัย ในกรณีที่เห็นว่าผู้ปกครองรายนี้ยังคงเป็นอันตรายต่อเด็กก็เป็นอีกกลไกหนึ่งที่สามารถผลักดันให้ผู้ปกครองแสดงความรับผิดชอบต่อความผิดที่ได้กระทำลงไปและยอมรับที่จะเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาพฤติกรรม

จากการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมสำหรับกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กในบทที่ 4 จะพบว่าในส่วนของการยุติธรรมทั้ง 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็ก ยังคงมีข้อจำกัดเฉพาะในแต่ละส่วนและตามที่กล่าวไปแล้วว่ากระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองเด็กต้องเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีการบูรณาการมาตรการคุ้มครองเด็กของกระบวนการยุติธรรมทุกส่วนเข้าด้วยกัน จึงจะส่งผลในทางสมานฉันท์ อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งว่าด้วยครอบครัวและกระบวนการตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ ยังพบว่ามีข้อจำกัดที่ยังไม่สามารถนำไปสู่ผลในทางสมานฉันท์ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ประการแรก การดำเนินกระบวนการพิจารณาทุกส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ยังขาดการเปิดโอกาสให้เด็กผู้เสียหาย ผู้ปกครองเด็กที่มีได้ทารุณกรรมเด็ก เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการ โดยเฉพาะในขั้นตอนการกำหนดแนวทางการออกคำสั่ง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเด็กผู้เสียหายทำหน้าที่เพียงแก่พยานผู้เสียหายที่ให้ข้อเท็จจริงในคดีเท่านั้น ซึ่ง

รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายนั้นอาจเป็นการมีส่วนร่วมในการจัดประชุมกลุ่มครอบครัว หรือการประนีประนอมระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด ซึ่งได้ผ่านการประเมินมาแล้วว่าสามารถใช้วิธีการเช่นนี้ได้ และผลการประชุมก่อนการออกคำพิพากษาหรือคำสั่งจะทำให้ศาลสามารถประเมินความรุนแรงของปัญหาได้ว่าสมควรพิพากษา หรือมีคำสั่งอย่างไร รวมถึงจะทำให้ศาลทราบถึงความต้องการที่แท้จริงของเด็กและครอบครัว เพื่อกำหนดคำพิพากษาหรือคำสั่งที่สอดคล้องกับความต้องการดังกล่าวได้ การเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัว มีส่วนร่วมในกระบวนการ ยังทำให้เด็กผู้เสียหายหรือผู้ปกครองที่มีผู้กระทำผิดเต็มใจที่จะให้ข้อเท็จจริงและให้ความร่วมมือในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

ประการที่สอง กระบวนการยุติธรรมในปัจจุบันไม่มีกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบอย่างเต็มที่หรือได้เผชิญหน้ากับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของตนเอง กล่าวคือ ในคดีอาญาผู้กระทำผิดจะต้องแสดงความรับผิดชอบต่อกฎหมายและจะสังเกตว่าในกรณีที่มีจำนวนคดีที่จะให้การหรือในกรณีที่สารภาพ จำนวนแทบจะไม่ต้องพูดถึงการกระทำของตนเอง และในกรณีที่มีการพูดถึงการกระทำผิดของตนก็เป็นการให้ข้อเท็จจริงต่อศาลหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้นมิใช่การสารภาพต่อหน้าผู้กระทำผิด

ปรากฏการณ์ลักษณะนี้ส่งผลให้ตลอดระยะเวลาของการดำเนินคดีผู้กระทำผิดไม่ได้เผชิญหน้ากับความผิดของตนเอง หรือแสดงการยอมรับผิดอย่างแท้จริง เพราะโดยลักษณะของการกระทำผิดในลักษณะนี้โดยเฉพาะการล่วงเกินทางเพศเด็กผู้กระทำผิดมักจะปฏิเสธความผิดของตนเองอยู่เสมอ และหาเหตุผลให้ตนเองว่ามีความเหมาะสมที่กระทำเด็กเช่นนั้น ดังนั้น การรับโทษจึงเป็นการรับโทษที่ผู้กระทำผิดจะไม่ยอมรับว่าเป็นการรับโทษเพราะความผิดของตนเอง และส่งผลให้ไม่เกิดกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ซึ่งจะพบว่าจากการในบทที่ 2 ปัจจัยสำคัญของผู้ปกครองที่กระทำผิดที่มีผลต่อความสำเร็จของกระบวนการบำบัดรักษาคือ การยอมรับว่าตนทำทารุณกรรมเด็ก ยอมรับว่าพฤติกรรมของตนเองจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและยอมที่จะเข้าสู่กระบวนการบำบัดรักษาอย่างเต็มใจและเข้าใจ

ประการที่สาม มาตรการบังคับต่อผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กในปัจจุบันขาดกระบวนการทางเลือกเพื่อกำหนดมาตรการบังคับที่เหมาะสมต่อสถานะของผู้ปกครองในแต่ละราย เช่น การเบี่ยงเบนออกจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเมื่อเห็นว่าการกระทำผิดต่อเด็กมีวิธีการจัดการปัญหาด้วยวิธีการอื่นที่เหมาะสมกว่าการรับโทษทางอาญา หรือ การใช้กระบวนการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กเป็นเงื่อนไขก่อนการลงโทษเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้าสู่กระบวนการปรับพฤติกรรม เช่น การกำหนดให้เข้ารับการบำบัดฟื้นฟู เป็นเงื่อนไขก่อนการลงโทษ หรือก่อนการฟ้องคดี เป็นต้น

ประการสุดท้ายจะพบว่ามาตรการทางกฎหมายในปัจจุบันยังไม่มีมาตรการในการปรับแก้พฤติกรรมของผู้กระทำผิดอย่างเหมาะสม กล่าวคือ มาตรการบังคับที่ใช้บังคับต่อกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กในปัจจุบันเป็นมาตรการบังคับที่มีลักษณะเป็นการตัดสิทธิ และจำกัดเสรีภาพเพื่อจำกัดโอกาสในการกระทำผิดเท่านั้นซึ่ง ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาคือการลงโทษจำคุกหรือแม้แต่การใช้วิธีการคุมประพฤติก็ใช้เป็นการแทนการลงโทษมิใช่เงื่อนไขก่อนการลงโทษ ซึ่งส่งผลให้ผู้กระทำผิดที่ทำผิดร้ายแรงแต่โทษต่ำ เช่น ผู้ปกครองที่กระทำอนาจารเด็กแต่ศาลลงอาญาออกไปใช้ชีวิตในสังคมโดยไม่มีมาตรการติดตามหรือควบคุมปัจจัยเสี่ยง เช่น ห้ามเข้าใกล้เด็กหรือทำกิจกรรมหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เป็นต้น และในส่วนของมาตรการการถอนอำนาจปกครองก็มีผลเพียงการตัดสิทธิการเป็นผู้ปกครองเท่านั้นมิได้มีผลให้พฤติกรรมที่ใช้อำนาจปกครองโดยมิชอบถูกเปลี่ยนแปลงหรือถูกควบคุม

สภาพของกระบวนการยุติธรรมที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่กล่าวมา ส่งผลให้การใช้มาตรการบังคับต่าง ๆ ไม่สามารถบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากเด็กผู้เสียหายและครอบครัวจะไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการปัญหาเนื่องจากไม่ต้องการให้เกิดผลร้ายกับผู้กระทำผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เด็กถูกแยกจากครอบครัวจะส่งผลให้เด็กถูกแยกออกจากครอบครัวมากขึ้นเพราะผู้ปกครองที่เหลืออยู่จะไปให้ความสำคัญกับผู้กระทำแทนเนื่องจากเห็นว่าเด็กปลอดภัยดีแล้ว นอกจากนี้ พฤติกรรมของผู้กระทำที่ไม่ได้ผ่านการประเมินความรุนแรงส่งผลให้ไม่สามารถกำหนดมาตรการบังคับที่สอดคล้องกับสถานะของผู้กระทำผิดได้ ดังนั้นเมื่อผู้กระทำผิดกลับมาใช้ชีวิตปกติในสังคมก็ยังคงมีความเสี่ยงในการทารุณกรรมเด็กได้อีกแม้จะผ่านกระบวนการยุติธรรมทุกขั้นตอนแล้ว ซึ่งผลดังกล่าวส่งผลให้กระบวนการที่ดำเนินการไปไม่สามารถสร้างหลักประกันให้เด็กได้ว่าเด็กจะปลอดภัยและไม่ถูกกระทำซ้ำอีกในขณะที่ผู้กระทำผิดอยู่ในสังคมโดยที่ยังคงมีสถานะเช่นเดิม

ดังนั้นกระบวนการทางกฎหมายที่จะนำไปสู่ผลของความสมานฉันท์นั้น จึงต้องเป็นกระบวนการที่มีมาตรการที่เป็นการผลักดัน จูงใจ และควบคุม ให้เกิดการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดหรือควบคุมปัจจัยเสี่ยงของผู้กระทำผิดมิให้มีโอกาสกระทำผิดต่อเด็กได้อีก กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้กระทำผิดยังมีความผูกพันที่ดีกับเด็ก สามารถกำหนดให้เงื่อนไขในการปรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเป็นแรงจูงใจไปสู่การกลับไปดูแลเด็กอีกครั้ง ซึ่งจะเกิดประโยชน์กับเด็กในการที่จะได้กลับไปสู่การดูแลของครอบครัวเหมือนเดิม ส่วนในกรณีเป็นความผิดร้ายแรงควรกำหนดเป็นเงื่อนไขบังคับก่อนการลงโทษกล่าวคือ พนักงานอัยการก่อนการส่งฟ้องคดีหรือศาลก่อนการพิพากษาคดีจะมีมาตรการบังคับให้ผู้กระทำผิดผ่านกระบวนการปรับพฤติกรรมเป็นเงื่อนไขก่อนการพิพากษาลงโทษ ซึ่งจะมีการออกคำสั่งลักษณะนี้ได้ศาลต้องรับทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประเมินสถานะและความต้องการที่แท้จริงของเด็กและครอบครัว รวมถึงการประเมินความเป็นไปได้ของการบังคับ

ผู้กระทำผิด ซึ่งหากเป็นกรณีที่สามารถบำบัดได้ อาจกำหนดเงื่อนไขเข้ารับการบำบัดเป็นเงื่อนไขก่อนการฟ้องคดีหรือเงื่อนไขคุมประพฤติก่อนพิพากษา หากผู้กระทำผิดปฏิบัติได้ก็จะมีกรออกคำสั่งให้พ้นโทษ หรือมาตรการอื่นตามผลการประเมินการรักษา และในกรณีที่การบำบัดล้มเหลว พนักงานอัยการอาจสั่งฟ้องคดีหรือศาลพิพากษาให้รับโทษและมีการออกคำสั่งควบคุมหลังจากพ้นโทษเพื่อควบคุมพฤติกรรมไม่ให้มีความเสี่ยงต่อเด็กได้ และมาตรการที่กำหนดให้การบำบัดรักษาเป็นเงื่อนไขก่อนคำพิพากษานี้หมายถึงการที่ผู้ปกครองต้องเข้ารับการประเมินจากผู้บำบัดว่าผู้ปกครองรายนี้มีแนวโน้มว่าจะสามารถทำการบำบัดหรือควบคุมพฤติกรรมได้หรือไม่ หากพบว่าเมื่อผ่านกระบวนการบำบัดแล้วยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ก็จำเป็นต้องรับโทษหรือมาตรการต่าง ๆ ที่มีผลในการควบคุมมิให้อยู่ในสถานการณ์ที่อาจกระทำทารุณกรรมเด็กได้อีกเมื่อพ้นโทษทางอาญา

5.2 วิเคราะห์แนวทางการปรับกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยที่บังคับต่อกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็ก ตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การปรับรูปแบบกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กมีความจำเป็นและเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้กระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็ก มีมาตรการคุ้มครองเด็กที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นทั้งมาตรการสำหรับการคุ้มครองและดูแลเด็กผู้เสียหาย และมาตรการสำหรับผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กให้สามารถกลับมาทำหน้าที่ผู้ปกครองได้อีกครั้ง หรือควบคุมมิให้ก่ออันตรายแก่เด็กอีก ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็ก ที่จะก่อผลในทางสมานฉันท์นั้น ควรเป็นกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. มีกลไกให้ผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กแสดงความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเด็กและครอบครัวและมีส่วนในการบำบัดฟื้นฟูเด็ก
2. มีกลไกให้ผู้ปกครองที่กระทำผิดเข้าสู่กระบวนการปรับพฤติกรรม
3. มีกลไกในการจัดความสัมพันธ์ที่เหมาะสมและปลอดภัยระหว่างผู้กระทำความผิดกับเด็ก
4. ผู้เสียหาย สมาชิกในครอบครัว และชุมชนมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบวิชาชีพ และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมในการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมต่อผู้กระทำความผิด

นอกจากนั้นกรณีที่จะนำรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ต่อกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นต้องประกอบด้วยเงื่อนไขดังนี้

1. เป็นกรณีที่ผู้กระทำความผิดยอมรับผิดต่อการกระทำของตนและมีความสำนึกในการกระทำผิดของตน

2. พยานหลักฐานที่ได้จากการดำเนินการในรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น ข้อเท็จจริงที่เปิดเผยในการประชุมกลุ่มครอบครัว ไม่สามารถนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานต่อศาลได้

3. ผู้มีส่วนได้เสียต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและมีส่วนรับผิดชอบต่อการทรมานกรรมในกรณีที่มีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิด

ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมที่จะก่อให้เกิดผลทั้งสี่ประการข้างต้น จำเป็นต้องมีประเด็นในการดำเนินการ ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีการกำหนดโทษหรือมาตรการบังคับต่าง ๆ จำเป็นต้องมีการรับฟังข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสาเหตุแห่งการกระทำผิดของผู้ปกครอง รวมถึงแนวทางในการบำบัดรักษาและแนวโน้มของความสำเร็จในการบำบัดรักษา เพิ่มเติมจากการรับฟังเพียงพยานหลักฐานที่ระบุถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำผิดตาม กฎหมายเท่านั้น

ประเด็นที่สอง ต้องมีช่องทางทางกฎหมายที่สามารถทำให้เบี่ยงเบนผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็ก ที่มีได้เป็นการกระทำผิดร้ายแรง มิได้มีเจตนาทารุณกรรมเด็ก หรือ เป็นการกระทำเนื่องจากการขาดทักษะหรือความพร้อมในการดูแลเด็ก ออกจากกระบวนการยุติธรรมเพื่อใช้วิธีการอื่นในการบังคับต่อผู้ปกครองรายนั้น เช่น การตัดเดือน โดยพนักงานสอบสวนแล้วใช้วิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ หรือการใช้มาตรการชะลอการฟ้องในชั้นพนักงานอัยการ เป็นต้น

ประเด็นที่สาม เมื่อมีการเปิดโอกาสให้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษแล้ว หากผู้ปกครองรายนั้นผิดเงื่อนไข หรือผลการบำบัดรักษาไม่ประสบความสำเร็จ ต้องมีกลไกทางกฎหมายในการควบคุมพฤติกรรมของผู้ปกครองเหล่านั้นแม้จะครบกำหนดการรับ โทษทางอาญาแล้วก็ตาม

ประเด็นที่สี่ คำสั่งหรือข้อกำหนดใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็ก ควรกำหนดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากการประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งอาจจัดให้มีขึ้นในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น ก่อนการยุติการสอบสวนของตำรวจ ก่อนการสั่งฟ้องของพนักงานอัยการ หรือก่อนการมีคำพิพากษาของศาล และอาจรวมถึงก่อนการพ้น โทษ และคำสั่งหรือข้อกำหนดที่สร้างขึ้นสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพของเด็กและครอบครัว

การดำเนินการของกระบวนการยุติธรรมสำหรับกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เพื่อให้บรรลุผลในทางสมานฉันท์ตามที่กล่าวมาข้างต้น มีรายละเอียดการดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1) กระบวนการในชั้นพนักงานสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับร้องทุกข์หรือกล่าวโทษกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็ก ซึ่งอาจเป็นการร้องทุกข์จากผู้เสียหาย ญาติ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก หรือการรายงานจาก พนักงานเจ้าหน้าที่ตามมาตรา 29 หรือ มาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ให้ พนักงานสอบสวนดำเนินการรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อการพิสูจน์ทราบว่ามีทารุณกรรมเด็ก เกิดขึ้น และผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทารุณกรรมในครั้งนี้หรือไม่ เนื่องจากการทำร้ายร่างกายซึ่งผู้ปกครองเป็นผู้กระทำ อาจได้รับการยกเว้นความผิดตาม มาตรา 1567(2) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงต้องวินิจฉัยการกระทำดังกล่าว ว่า (1) มีเจตนาเพื่อการว่ากล่าวสั่งสอนหรือไม่ (2) วิธีการกระทำเป็นการกระทำตามสมควรหรือไม่ และ (3) เกิดความเสียหายหรืออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็กหรือไม่ โดยใช้เกณฑ์วินิจฉัยจากมาตรา 26(1) ประกอบมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 หากพบว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาว่ากล่าวสั่งสอนโดยใช้วิธีการลงโทษตามสมควรและไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ ย่อมไม่เป็นการกระทำผิด

เมื่อพิจารณาว่าเป็นการกระทำผิดแล้ว และเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี ซึ่งอาจเป็นการกระทำผิดตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่ไม่มีโทษหนักตามกฎหมายอื่น หรือความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญา เช่นการทารุณกรรมเด็กตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 398 พนักงานสอบสวนร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่ อาจจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้น เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการปัญหา โดยก่อนการประชุมกลุ่มครอบครัวต้องมีการประเมินความเหมาะสมว่า ในการประชุมกลุ่มครอบครัวนั้น ได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและครอบครัว และผู้กระทำผิด ไม่ใช่บุคคลที่มีลักษณะเป็นอันตรายหรือมีปัญหารุนแรง โดยมีผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องร่วมวินิจฉัย เช่น ช่างคดีสารเสพติด หรือมีปัญหาทางจิตเวชขั้นรุนแรง เป็นต้นและพฤติการณ์การทารุณกรรมเด็กไม่รุนแรง และไม่มีเจตนาทารุณกรรมเด็กอย่างแท้จริง ซึ่งในการประชุมกลุ่มครอบครัวนี้พนักงานอัยการอาจเข้าร่วมในการประชุม เมื่อได้ข้อสรุปจากการประชุมกลุ่มครอบครัว พนักงานสอบสวนทำรายงานผลการประชุมพร้อมสำนวนการสอบสวนเสนอพนักงานอัยการเพื่อสั่งไม่ฟ้องคดี แล้วตกเดือนผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กห้ามกระทำทารุณกรรมเด็กเอง ในกรณีหากมีความจำเป็นความปลอดภัยของเด็ก และยังปรากฏข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อว่าผู้ปกครองเด็กอาจกระทำทารุณกรรมเด็กอีก พนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อออกคำสั่งตามมาตรา 43 วรรคสองหรือวรรคสาม ด้วยก็ได้

การดำเนินการในขั้นตอนนี้ปัจจุบันยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับอำนาจในการยุติการสอบสวนของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 122 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยอาจถือว่าการดำเนินการในลักษณะนี้เป็นกรณีที่ผู้เสียหายขอความช่วยเหลือแต่ไม่มีการร้องทุกข์ตามระเบียบ เพื่อเป็นช่องทางให้สามารถเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมได้ อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า เพื่อให้เกิดผลบังคับใช้มาตรการข้างต้น สำนักงานตำรวจแห่งชาติอาจออกระเบียบเฉพาะ

สำหรับคดี ผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็ก โดยให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจในการจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อกำหนดมาตรการต่อผู้ปกครองที่ทารุณกรรมเด็ก ใช้ในกรณีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี โดยการดำเนินการร่วมกับพนักงานเจ้าหน้าที่^๔ หรือพนักงานคุมประพฤติ

อย่างไรก็ตามในกรณีที่เป็นการทารุณกรรมเด็กที่มีอัตราโทษจำคุกเกินกว่า 3 ปี เช่น การทำร้ายร่างกายอันตรายสาหัส หรือ การกระทำผิดทางเพศต่อเด็ก หรือกรณีอื่น ๆ ที่มีพฤติการณ์ที่รุนแรงเห็นสมควรให้พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนตามปกติและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการดำเนินการสั่งคดีต่อไป เนื่องจากในความผิดในลักษณะดังกล่าวจำเป็นต้องมีคำสั่งทางกฎหมายที่มีผลบังคับต่อผู้กระทำผิดโดยตรงนอกจากนั้น ในกรณีที่ผู้กระทำผิดได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว อาจดำเนินให้พนักงานอัยการสามารถร้องขอต่อศาลเพื่อนำวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 มากำหนดเป็นเงื่อนไขระหว่างการปล่อยตัวชั่วคราวได้ ซึ่งในขณะนี้มีมาตรา 43 วรรคแรกมีบทบัญญัติให้ศาลที่พิจารณาคดีนั้น มีอำนาจออกคำสั่งได้อยู่แล้ว

2) กระบวนการในชั้นพนักงานอัยการ

ในชั้นพนักงานอัยการเมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้วก่อนการสั่งคดีพนักงานอัยการอาจหารือร่วมกับพนักงานสอบสวนและพนักงานเจ้าหน้าที่^๕ ถึงความเหมาะสมในการใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยพิจารณาจากพฤติการณ์การกระทำผิดหรือพิจารณาจากสภาวะของผู้กระทำผิดรวมถึงความเห็นจากทีมสหวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับเด็กและครอบครัวรายนั้นว่ามีความจำเป็นเพียงใดที่จะฟ้องคดีเพื่อลงโทษทางอาญา หากพิจารณาว่ามีความเหมาะสม ประกอบกับด้วยความยินยอมของผู้เสียหาย อาจจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวขึ้นก่อนการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ โดยมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่^๖ เป็นผู้ประสานงานการประชุม โดยผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยเด็กผู้เสียหายผู้ปกครองเด็ก ผู้กระทำผิดที่ผ่านการประเมินแล้วว่าสามารถเข้าร่วมการประชุมกลุ่มได้ เครือญาติ ผู้แทนชุมชน และผู้ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

ผลจากการประชุมกลุ่มครอบครัวจะนำไปสู่การพิจารณาสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการ โดยผู้ประสานงานการประชุมกลุ่มครอบครัวทำรายงานเสนอพนักงานอัยการหลังจากนั้นหากพนักงานอัยการมีความเห็นว่าผลสรุปจากการประชุมกลุ่มครอบครัวมีวิธีการที่เหมาะสมกว่าการฟ้องคดีอาญา เช่น กำหนดให้ผู้ปกครองเข้ารับการฝึกทักษะการเป็นพ่อแม่ หรือเข้ารับการบำบัดการคิดสุรา โดยมีผู้ประกอบวิชาชีพ ผู้แทนชุมชนเข้าร่วมดำเนินการ เป็นต้น พนักงานอัยการอาจนำมาตรการชะลอการฟ้องและคุมประพฤติระหว่างชะลอการฟ้องเพื่อให้ผู้ปกครองรายนั้นปฏิบัติตาม

ข้อตกลงจากการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสม และหากผู้ปกครองรายนั้น อยู่ในระหว่างการประกันตัวให้ถือว่าการปฏิบัติตามเงื่อนไขจากที่ประชุมเป็นเงื่อนไขการประกันตัว ในลักษณะเดียวกับกระบวนการของประเทศแคนาดา หรือหากอยู่ในระหว่างการควบคุมให้ปล่อยตัว และกำหนดให้การทำตามเงื่อนไขดังกล่าวเป็นการคุมประพฤติระหว่างการชะลอการฟ้อง

หากผู้ปกครองสามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดในระหว่างการชะลอการฟ้องได้ พนักงานอัยการอาจนำรายงานการปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวประกอบการพิจารณาสั่งไม่ฟ้องคดี โดยถือเป็นกรณีที่ฟ้องคดีแล้วไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือหากผู้ปกครองไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวได้ในระหว่างการชะลอการฟ้อง พนักงานอัยการจะยุติการชะลอการฟ้องและส่งฟ้องคดีตามกระบวนการปกติ อย่างไรก็ตามแม้ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามเงื่อนไขระหว่างการชะลอการฟ้องได้ แต่หากยังมีพฤติกรรมที่น่าเชื่อว่าจะทารุณกรรมเด็กหรือเลี้ยงดูโดยมิชอบอีก พนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อออกคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพในกรณีไม่ฟ้องคดี ได้ตามมาตรา 43 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546

ในกรณีที่พนักงานอัยการเห็นสมควรเพื่อความปลอดภัยสำหรับเด็กและครอบครัวหากผู้ปกครองที่กระทำผิดต่อเด็กเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองอาจยื่นฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อเพิกถอนอำนาจปกครองบางส่วนหรือทั้งหมดแล้วแต่กรณี

3) กระบวนการพิจารณาในชั้นศาล

กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลอาจมีกระบวนการพิจารณาเกิดขึ้นในสองศาล กล่าวคือ หากเป็นการดำเนินคดีความผิดตามมาตรา 26 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก ๗ จะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลเยาวชนและครอบครัว แต่หากเป็นการดำเนินคดีกับผู้ปกครองที่ทารุณกรรมเด็กในฐานะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาจะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลอาญา อย่างไรก็ตามหากมีการดำเนินการตามขั้นตอนที่กล่าวมาข้างต้นในชั้นพนักงานสอบสวนและชั้นพนักงานอัยการกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กที่มาถึงการพิจารณาในชั้นศาลจะมีเพียงกรณีความผิดที่มีอัตราโทษจำคุก 3 ปีขึ้นไปหรือความผิดที่มีพฤติการณ์รุนแรง และกรณีความผิดอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปีที่มีการให้มาตรการทางเลือกอื่น ๆ แล้วแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นในการพิจารณาในชั้นศาลนั้นเมื่อศาลพิเคราะห์พยานหลักฐานแล้ว อาจมีการออกคำสั่งหรือคำสั่งพิพากษาได้ในหลายกรณีดังนี้

ในกรณีที่ศาลพิเคราะห์แล้วว่าพยานหลักฐานไม่มีน้ำหนักเพียงพอจะลงโทษผู้กระทำผิดได้ เช่นกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถให้การได้หรือกรณีที่ไม่มีพยานหลักฐานยืนยันผู้กระทำผิดได้ชัดเจน ซึ่งศาลต้องยกประโยชน์แก่จำเลยและพิพากษายกฟ้อง แต่หากศาลเห็นว่ามีความผิดที่น่าเชื่อถือว่าผู้ปกครอง

ครองที่เป็นจำเลยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทารุณกรรมเด็กและมีข้อที่น่าจะทารุณกรรมเด็กอีก อาจอาศัยอำนาจตามมาตรา 43 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 เพื่อออกคำสั่งคุ้มครองประพฤติกฎ ห้ามเข้าเขตกำหนด ห้ามเข้าใกล้ตัวเด็กและทำทัณฑ์บนผู้ปกครองรายนั้นหลังจากการพิพากษาขฟ้องได้ หรือ ออกคำสั่งใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัย ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 39 ในกรณีที่เข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนดทั้งนี้ควรพิจารณาใช้มาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ ก่อน เพราะการออกคำสั่งตามมาตรา 39 มีเงื่อนไขที่กำหนดไม่เกิน 2 ปี ในขณะที่มาตรา 43 มีเงื่อนไขอยู่ที่เด็กจะพ้นอันตรายเมื่อใด ในกรณีก่อนศาลออกคำสั่งหรือคำพิพากษาอาจเรียกให้มีการจัดการประชุมกลุ่มครอบครัวและนำผลจากการประชุมกลุ่มครอบครัวเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาออกคำสั่งหรือคำพิพากษาต่อไป

ในกรณีที่มิพยานหลักฐานเพียงพอต่อการพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลอาจรับรายงานการสืบเสาะและพินิจจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือรายงานการดำเนินการจากการประชุมกลุ่มครอบครัวที่ผ่านมา โดยก่อนมีคำพิพากษาอาจให้มีการเสนอข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเด็กและครอบครัว รวมถึงข้อเท็จจริงที่มีใช้พฤติการณ์การกระทำผิดที่แสดงให้เห็นถึงผลการประเมินสภาวะของเด็กและครอบครัว รวมถึงผลการประเมินสภาวะของผู้กระทำผิด รวมถึงแผนการบำบัดฟื้นฟูและแนวโน้มความสำเร็จในการเข้าสู่โปรแกรมการบำบัดฟื้นฟูของผู้กระทำผิดเพื่อประกอบการมีคำพิพากษา ในลักษณะเดียวกับแนวทางของศาลอาญาประเทศแคนาดา และหากศาลเห็นสมควรอาจสั่งให้มีการจัดการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อกำหนดแนวทางในการลงโทษที่เหมาะสมได้เมื่อได้รับความยินยอมจากผู้เสียหายและครอบครัว เช่น ให้ผู้กระทำผิดเข้ากิจกรรมบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น หรือศาลอาจสั่งให้ผู้กระทำผิดเข้ารับการตรวจประเมินจากแพทย์หรือผู้ประกอบวิชาชีพเพื่อประเมินความเสี่ยงในการกระทำผิดซ้ำ

ผลจากการกระบวนกรข้างต้น อาจนำไปสู่การกำหนดเงื่อนไขก่อนการพิพากษา และหากศาลเห็นว่าผลสรุปจากการประชุมกลุ่มครอบครัว หรือผลการประเมินจากแพทย์ มีแนวทางที่เป็นประโยชน์กว่าการพิพากษาตามปกติ ศาลอาจมีคำสั่งในลักษณะเงื่อนไขคุ้มครองประพฤติก่อนการลงโทษ และให้มีการรายงานความก้าวหน้าเป็นระยะ หากผลการดำเนินการมีความก้าวหน้า ศาลอาจมีคำสั่งให้ยุติการคุ้มครองประพฤติกฎได้ แต่หากผลการดำเนินการประสบความล้มเหลวศาลอาจพิพากษาให้มีการลงโทษตามปกติได้

นอกจากนั้นก่อนที่ผู้กระทำผิดจะพ้นโทษแต่ยังมีพฤติกรรมที่น่าเชื่อว่าอาจกระทำทารุณกรรมเด็กอีก พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานอัยการอาจมีการยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อออกคำสั่งคุ้มครองสวัสดิภาพตามมาตรา 43 วรรคแรกก็ได้ ซึ่งการออกคำสั่งในกรณีนี้อาจจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวเพื่อเสนอแนวทางในการคุ้มครองประพฤติก่อนศาลออกคำสั่งด้วยก็ได้ หรือหาก

ศาลเห็นสมควรเพื่อความปลอดภัยสำหรับเด็กและครอบครัวหากผู้กระทำผิดต่อเด็กเป็นผู้ใช้อำนาจปกครองอาจยื่นฟ้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อเพิกถอนอำนาจปกครองบางส่วนหรือทั้งหมดแล้วแต่กรณี ซึ่งในปัจจุบันเป็นอำนาจของศาลเยาวชนและครอบครัวและออกคำสั่งเพื่อบังคับใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยต่อผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็ก

5.3 กรณีศึกษาการปรับกระบวนการยุติธรรมสำหรับผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็กตามแนวทางการปรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การวิเคราะห์กรณีศึกษาผู้เขียนจะนำกรณีผู้ปกครองกระทำทารุณกรรมเด็กซึ่งผ่านการดำเนินการมาแล้วตามกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน โดยแสดงถึงผลการดำเนินการปัจจุบันและวิเคราะห์แนวทางการคุ้มครองเด็กตามกรณีศึกษาด้วยกระบวนการยุติธรรมที่เสนอมาข้างต้น

กรณีศึกษาที่ 1 กรณีบิดาเลี้ยงข่มขืนกระทำชำเราบุตรสาวอายุ 11 ปี

กรณีเด็กหญิงอายุ 11 ปีถูกพ่อเลี้ยงล่วงเกินทางเพศ ปกติเด็กอาศัยกับแม่ พ่อเลี้ยงและพี่ชายเด็ก ช่วงเวลาเกิดเหตุจะเป็นวันหยุดที่เด็กไม่ได้ไปโรงเรียนและเวลาที่แม่เด็กออกไปทำงานในตอนเช้ามืดก่อนเด็กไปโรงเรียน กรณีนี้เด็กให้ข้อเท็จจริงว่า บิดาเลี้ยงจะเข้ามาหาที่นอนของเด็กและจับแขนเด็กไว้และกระทำอนาจารเด็ก และมีการกระทำชำเราเด็กเมื่อเหตุการณ์ผ่านไปแล้วประมาณ 6 เดือน เด็กเคยเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้แม่ฟังและแม่เคยแอบกลับมาดูตอนที่เด็กอยู่กับพ่อเลี้ยง แม่เคยเห็นเด็กกับพ่อเลี้ยงหันหน้าเข้าหากันและให้เด็กจับอวัยวะเพศตนเอง เมื่อแม่เด็กทราบเรื่องมีการทะเลาะตบตีกับพ่อเลี้ยงเด็ก พ่อเลี้ยงเด็กรับว่าตนทำจริงและรู้สึกผิดที่ทำลงไป และแม่เด็กพยายามให้เด็กอยู่กับตนตลอดเวลาแต่พ่อเลี้ยงจะคอยห้ามไม่ให้เด็กอยู่บ้านเพื่อทำการบ้านหรือช่วยงานบ้าน แต่หลังจากนั้นก็เกิดการล่วงเกินทางเพศเกิดขึ้นอีก

พ่อเลี้ยงเด็กรายนี้รับสารภาพว่ากระทำผิดจริงและทำไปเพราะรู้สึกโกรธมารดาเด็กที่ไม่ยอมให้เงินตนไปใช้ รู้สึกโกรธและไม่มีความระบายนใจโกรธจึงลงมือกระทำกับเด็ก

จากกรณีศึกษาข้างต้นหลังจากพนักงานเจ้าหน้าที่คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กโดยการแยกเด็กเข้าสถานแรกรับ เนื่องจากเด็กถูกทารุณกรรมโดยบุคคลในครอบครัวและพบว่ามารดาเด็กไม่อยู่ในสภาพที่จะให้การปกป้องคุ้มครองเด็กได้ ต่อมามีการร้องทุกข์ดำเนินคดีกับพ่อเลี้ยงเด็ก ปัจจุบันคดีอาญาศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำคุกพ่อเลี้ยงเด็ก ปัจจุบันพ่อเลี้ยงเด็กอยู่ในระหว่างการต้องโทษในเรือนจำ

กรณีศึกษาข้างต้นจะพบว่าการดำเนินการคุ้มครองเด็กรายนี้ดำเนินการ โดยการแยกเด็กออกจากครอบครัวและดำเนินคดีอาญากับพ่อเลี้ยงเด็กซึ่งเป็นผู้กระทำความผิด โดยเด็กและแม่เด็กอยู่ในกระบวนการบำบัดฟื้นฟูอย่างไรก็ตามหากพ่อเลี้ยงเจ้าพนักงานโทยมีโอกาสสูงที่จะกลับมาอยู่อาศัยร่วมกับเด็กและแม่เด็กอีกครั้ง ดังนั้นจึงไม่มีหลักประกันว่าพ่อเลี้ยงเด็กจะไม่กลับมาทารุณกรรมเด็กอีก

เนื่องจากตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า ตลอดกระบวนการจะทราบเพียงพฤติการณ์ว่า พ่อเลี้ยงเด็กล่วงเกินทางเพศเด็ก แต่ขาดข้อเท็จจริงที่บอกว่าสาเหตุใดที่พ่อเลี้ยงล่วงเกินทางเพศเด็ก และเป็นบุคคลที่สามารถแก้ไขพฤติกรรมได้หรือไม่ ดังนั้น เมื่อพ่อเลี้ยงเด็กพ้นโทษมาจึงมีความเสี่ยงที่จะทารุณกรรมเด็กได้อีก

เมื่อนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับกรณีข้างต้นจะมีการดำเนินการดังนี้

ก่อนการพิพากษาศาลอาจสั่งให้พ่อเลี้ยงเด็กเข้ารับการประเมินสภาพจิตจากแพทย์และขอรายงานประวัติของพ่อเลี้ยงเด็กเพื่อให้ทีมสหวิชาชีพประเมินหาสาเหตุของการกระทำผิดและความเป็นไปได้ในการบำบัดรักษา ซึ่งหากทีมสหวิชาชีพมีความเห็นว่ามีความเป็นไปได้ในการบำบัดรักษา ศาลอาจกำหนดเป็นเงื่อนไขก่อนการลงโทษโดยส่งผู้กระทำผิดเข้ารับการบำบัดรักษาและติดตามผล และหากผู้กระทำผิดให้ความร่วมมือและผลการบำบัดประสบความสำเร็จ ศาลอาจสั่งให้พ้นโทษ แต่หากผลการบำบัดปรากฏว่าไม่สามารถทำการบำบัดรักษาได้ ศาลอาจสั่งให้ยุติการบำบัดและพิพากษาให้รับโทษตามปกติ

ก่อนปล่อยตัวออกจากเรือนจำพนักงานเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบต่อกรณีนี้อาจรวบรวมข้อเท็จจริงที่แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงที่ผู้กระทำผิดรายนี้จะกระทำทารุณกรรมเด็กอีกหากกลับไปอยู่ร่วมกับเด็ก และออกคำสั่งคุมประพฤติหรือคำสั่งอื่นใดตามมาตรา 43 วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

กรณีศึกษาที่ 2 กรณีบิดาเด็กทำร้ายร่างกายบุตรอายุ 4 เดือนโดยการเขย่าเด็ก

นักสังคมสงเคราะห์โรงพยาบาล รับตัวเด็กหญิงอายุ 4 เดือน จากการนำส่งของพ่อและแม่เด็ก เนื่องจากเด็กมีอาการช็อก ตัวเขียว จากการตรวจของแพทย์พบว่าเด็กมีอาการเส้นเลือดในสมองแตก ซึ่งเป็นความเสียหายที่เกิดจากการเขย่าเด็ก จากการสืบค้นข้อเท็จจริงพบว่า พ่อแม่เด็กรายนี้เป็นนักศึกษาที่อยู่กินกันจนมีลูกและต้องออกจากโรงเรียน ขณะเกิดเหตุบิดามารดาเด็กอายุ 22 ปี บิดาและมารดาไม่ได้บอกเรื่องของตนเองมีบุตรให้พ่อแม่ทราบเนื่องจากทั้งสองคนยังไม่มีงานทำจึงกลัวว่าหากพ่อแม่ทราบเรื่องที้ออกจากโรงเรียนและมีลูกอาจไม่ส่งเงินมาให้ ในระหว่างที่ยังไม่มีงานทำ หลังจากคลอดบุตรบิดามารดาเด็กอาศัยในห้องเช่าและเลี้ยงดูเด็กเอง ในขณะที่เกิดเหตุบิดาเด็กเป็นคนเลี้ยงเด็กอยู่ในห้อง เด็กร้องไห้งอแงมากบิดาเด็กให้ข้อมูลว่าเอนามให้กินก็ไม่หยุดร้อง จึงยกขึ้นมาอุ้มและเขย่าเพื่อให้หยุดร้อง ซึ่งเคยกระทำลักษณะนี้มาหลายครั้งแล้ว

จากข้อเท็จจริงข้างต้นเป็นกรณีทารุณกรรมเด็กที่เข้าข่ายการกระทำผิดต่อเด็กในหลายลักษณะคือ อาจเป็นการกระทำผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีหรือปรับไม่เกินสี่พันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ตามประมวลกฎหมาย

อาญามาตรา 295 หรือเป็นกรณีการเลี้ยงดูโดยมิชอบตาม มาตรา 4 วรรคสี่บสองแห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 หากพบว่าผู้ปกครองขาดเจตนาในการทารุณกรรมเด็ก หรืออาจเป็นกระทำผิดตามมาตรา 26 (1) แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ ซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือนหรือปรับไม่เกินหรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับในกรณีนี้ทิมสวิชาชีพได้ประชุมร่วมกัน ได้ข้อสรุปว่าบิดามารดาเด็กเป็นพ่อแม่ที่ขาดทักษะในการดูแลเด็ก มิได้มีเจตนาในการทำร้ายเด็กและเป็นพ่อแม่อายุน้อยซึ่งทั้งสองคนมีญาติผู้ใหญ่ที่จะสามารถให้ความช่วยเหลือได้ หลังจากนั้นทิมสวิชาชีพจึงประชุมหารือแนวทางกับบิดามารดาเด็กเพื่อกำหนดแนวทางในการช่วยเหลือเด็ก จน ได้ข้อสรุปว่าบิดามารดาเด็กต้องแจ้งให้บิดามารดาตนเองทราบเพื่อให้เข้ามาส่วนในการดูแลเด็กและต้องเข้ามารับการฝึกทักษะการเลี้ยงดูเด็กรวมถึงการนำเด็กมาตรวจประเมินตามนัดของแพทย์

จากกรณีศึกษาข้างต้นจะพบว่าเป็นกรณีทำร้ายร่างกายเด็กซึ่งเกิดจากการขาดทักษะในการดูแลเด็ก ประกอบกับผู้ดูแลเด็กไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม และภาวะกดดันทางเศรษฐกิจของบุคคลทั้งสอง ดังนั้นการหาแนวทางในการคุ้มครองเด็กรายนี้จะพบว่า การใช้โทษทางอาญากับผู้ปกครองรายนี้จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเด็ก คือ เด็กจะขาดผู้ดูแลไปอีกคน และหากบิดาต้องรับโทษจะสร้างภาวะกดดันให้มารดาเด็กเพิ่มมากขึ้นซึ่งจะส่งผลร้ายต่อเด็กมากขึ้น เนื่องจากมารดาเด็กต้องเลี้ยงเด็กตามลำพัง การดำเนินการที่ผ่านมาในกรณีนี้เป็นการใช้วิธีการลักษณะเดียวกับการประชุมกลุ่มครอบครัว โดยผู้ปกครองเด็ก ผู้กระทำผิด เข้าร่วมประชุมเพื่อกำหนดแนวทางในการดูแลเด็ก

การดำเนินการตามกรณีศึกษาข้างต้นผู้เขียนมีความเห็นว่า ผลสรุปที่ได้จากการประชุมยังขาดมาตรการรองรับทางกฎหมายซึ่งหากผู้ปกครองไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงดังกล่าวจะไม่สามารถบังคับกับผู้ปกครองได้และส่งผลให้เงื่อนไขที่ได้จากการประชุมขาดแรงจูงใจและผลบังคับกับผู้ปกครองที่กระทำทารุณกรรมเด็ก

ดังนั้นหากนำกลไกตามแนวทางกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับกรณีศึกษาที่ 2 จะมีผลการดำเนินการ ดังนี้ เมื่อหน่วยงานคุ้มครองเด็กได้รับรายงาน ต้องแจ้งเรื่องต่อพนักงานสอบสวน และเมื่อมีความเห็นว่าควรจัดให้มีการประชุมกลุ่มครอบครัวรายนี้ ให้แจ้งพนักงานสอบสวนทราบและเข้าร่วมประชุม เมื่อได้ผลสรุปจากที่ประชุมพนักงานสอบสวนอาจพิจารณายุติการสอบสวนและส่งต่อให้อยู่ในความดูแลของพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยนำข้อสรุปจากการประชุมมากำหนดวิธีการที่เหมาะสมต่อกรณี โดยหากพิจารณาว่าเป็นกรณีการเลี้ยงดูโดยมิชอบพนักงานเจ้าหน้าที่อาจนำผลสรุปจากที่ประชุมกำหนดเป็นเงื่อนไขการทำทัณฑ์บน ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 หรือในกรณีที่พิจารณาว่าเป็นการทารุณกรรมเด็ก

พนักงานเจ้าหน้าที่หรือพนักงานอัยการอาจร้องขอต่อศาลเพื่อกำหนดวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ตามมาตรา 43 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546

กรณีศึกษาที่ 3 มารดาเด็กทำร้ายร่างกายลูกอายุ 9 ปี

โรงพยาบาลแห่งหนึ่งรับตัวเด็กหญิงอายุ 9 ปีเข้ารับการรักษาโดยการนำส่งของบิดาเลี้ยง แพทย์ตรวจร่างกายเด็กพบมีรอยช้ำรอบดวงตาทั้งสองข้าง มีรอยช้ำบริเวณแก้ม หน้าบวม บิดาเลี้ยง ให้ข้อเท็จจริงกับพยาบาลที่รับตัวเด็กว่าตนเองกลับจากทำงานเวลาประมาณ 02.00 น. พบเด็กนอน หลับอยู่กับมารดาเด็กตามปกติและลูกชายวัย 7 ขวบ อีกหนึ่งคน เมื่อเปิดไฟในห้องสังเกตเห็นหน้า เด็กบวมจึงเข้าไปดูพบว่ามียรอยเขียวช้ำรอบดวงตา และหน้าบวมจึงรีบพาเด็กมาโรงพยาบาล แพทย์ วินิจฉัยว่ารอบช้ำรอบดวงตา เกิดจากการถูกระแทกโดยของแข็งอย่างแรง

นักสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาลสัมภาษณ์เด็กผู้เสียหายเด็กให้ข้อเท็จจริงว่า ถูกมารดาตี เมื่อตอนเย็นเนื่องจากมารดาโมโหที่ทำการบ้านไม่ได้ จึงใช้ไม้กวาดตีบริเวณใบหน้าหลายครั้ง เด็ก เล่าว่าตนเองจะถูกตีเช่นนี้บ่อยครั้งเนื่องจากทำการบ้านไม่ได้ มารดาเด็กยอมรับกับนักสังคม สงเคราะห์ว่าตนเองตีเด็กด้วยไม้กวาดจริงเนื่องจากรู้สึกหงุดหงิดที่เด็กทำการบ้านง่าย ๆ ไม่ได้ และ เคยสอนมาหลายครั้งแล้ว มารดาเด็กให้เหตุผลกับนักสังคมสงเคราะห์ว่ารู้สึกเสียใจที่เห็นเด็กบาดเจ็บ ไม่คาดคิดว่าเด็กจะบาดเจ็บรุนแรงขนาดนี้ โดยปกติมารดาเด็กจะอยู่กับเด็กตลอดเวลาที่เด็กกลับ จากโรงเรียนและทำกิจกรรมอื่น ๆ ในครอบครัวร่วมกันได้ดี เด็กมีความผูกพันกับมารดา ในขณะที่ เกิดเหตุมารดาเด็กตั้งครรภ์ได้ประมาณ 5 เดือน

การดำเนินการตามกรณีศึกษาที่ 3 นี้ นักสังคมสงเคราะห์แจ้งเรื่องไปยังหน่วยงานคุ้มครอง เด็ก เพื่อดำเนินการคุ้มครองเด็ก ในกรณีนี้ทีมสหวิชาชีพมีความเห็นว่าเมื่อเสร็จสิ้นจากการรักษา แผลแล้ว ยังไม่สมควรให้เด็กกลับไปอาศัยอยู่กับมารดาเนื่องจากมารดาเด็กมีภาวะความเครียดและมี ปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมอารมณ์ซึ่งอาจทำให้เด็กถูกทำร้ายอีก เพราะมารดาเด็กมีโอกาसอยู่กับเด็ก ตามลำพังในเวลาที่ยังไปทำงาน จึงเห็นสมควรให้รับตัวเด็กเข้าคุ้มครองสวัสดิภาพในสถาน แรกรับ

ในกรณีนี้เด็กไม่ต้องการแจ้งเรื่องต่อพนักงานสอบสวนเนื่องจากเกรงว่ามารดาจะต้องติดคุก จึงไม่ให้ความร่วมมือในการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน และต้องการกลับไปอาศัยอยู่กับ มารดาอีกแต่ก็ยังกังวลว่ามารดาจะตีอีก การดำเนินการ ในกรณีนี้เจ้าหน้าที่จึงไม่ได้แจ้งเรื่องต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่ใช้วิธีการขอความร่วมมือมารดาเด็กเข้ารับการบำบัดฟื้นฟูเกี่ยวกับปัญหาทางด้าน อารมณ์อารมณ์จิตใจโดยใช้เหตุผลเพื่อการดูแลครรภ์และจัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำกิจกรรมร่วมกับ ครอบครัวเป็นระยะ แต่ไม่อนุญาตให้อยู่กับมารดาเด็กตามลำพัง

จากกรณีศึกษาข้างต้นจะเห็นว่า การทารุณกรรมเด็กในกรณีนี้เป็นการทำร้ายร่างกายเด็กจนได้รับอันตรายแก่กายและจิตใจ ซึ่งมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 295 ซึ่งต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี ปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ในการดำเนินการกรณีนี้ไม่มีการดำเนินคดีอาญาเนื่องจากเด็กผู้เสียหายไม่ให้ความร่วมมือ เพราะไม่ต้องการให้มารดาต้องรับโทษ ซึ่งหากพิจารณาผลที่จะเกิดขึ้นเมื่อมารดาเคียดแค้นนี้ต้องจำคุก จะเกิดผลกระทบต่อเด็กและครอบครัวหลายประการ กล่าวคือ เกิดผลกระทบต่อด้านจิตใจต่อเด็ก คือเด็กจะมีความรู้สึกผิดที่ตนเป็นต้นเหตุให้มารดาต้องติดคุก และไม่มีคนดูแลน้องและครอบครัว นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริง มารดาเคียดแค้นทำร้ายเด็กเนื่องจากภาวะความเครียด ความกดดันทั้งจากการตั้งครรภ์ และขาดทักษะในการพัฒนาเด็ก มีความคาดหวังในตัวเด็กมากเกินไปจนเป็นจริงประกอบกับการขาดทักษะในการควบคุมอารมณ์ของตนเอง ดังนั้น การรับโทษจำคุกมีอาจทำให้มารดาเด็กกลับมาเป็นทำหน้าที่มารดาที่ดีได้ และการดำเนินการที่ผ่านมาขาดมาตรการที่จะเป็นหลักประกันว่า มารดาเด็กจะเข้ารับการรักษาบำบัดฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากไม่มีกลไกทางกฎหมายกำกับกระบวนการบำบัดฟื้นฟูซึ่งหากมารดาเด็กไม่สามารถผ่านกระบวนการดังกล่าวได้ ก็จะไม่มีการติดตามบังคับต่อมารดาเด็กได้ ซึ่งส่งผลให้เด็กไม่สามารถกลับสู่ครอบครัวได้ และมารดาเด็กยังคงเป็นบุคคลที่มีความเสี่ยงต่อการทารุณกรรมเด็กคนอื่น ๆ ในครอบครัวโดยขาดมาตรการในการเฝ้าระวัง

เมื่อนำแนวทางการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้กับกรณีศึกษาที่ 3 จะมีผลการดำเนินการดังนี้

หลังจากที่นักสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาลรับตัวเด็กไว้รักษาและพบว่าเด็กถูกทารุณกรรม ต้องรายงานต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามนัยของมาตรา 29 วรรคสอง และมาตรา 41 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก ฯ และพนักงานเจ้าหน้าที่หรือบุคคลอื่นที่มีอำนาจตามมาตรา 41 อาจแยกตัวเด็กเข้ารับการคุ้มครองสวัสดิภาพได้ เนื่องจากจากเป็นกรณีผู้ปกครองเป็นผู้กระทำทารุณกรรมเด็ก ซึ่งในขั้นตอนนี้มีการปฏิบัติเช่นเดียวกับในแนวทางปฏิบัติตามกรณีศึกษา

ในส่วนตัวมารดาเด็กที่ทำร้ายเด็กนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่ต้องแจ้งเรื่องต่อพนักงานสอบสวนและหารือร่วมกับทีมสหวิชาชีพเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินการ หากเห็นสมควรให้มีการจัดประชุมกลุ่มครอบครัว ในกรณีนี้มีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนอาจดำเนินการเรียกผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมกลุ่มครอบครัว และหากผลการประชุมฯ มีแนวทางที่เป็นประโยชน์กว่าการดำเนินคดีอาญา พนักงานสอบสวนจะส่งเรื่องไปยังพนักงานอัยการพร้อมเสนอความเห็นสั่งไม่ฟ้อง โดยกำหนดเงื่อนไขให้มารดาเด็กไปปฏิบัติ เช่น การเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู การฝึกทักษะการควบคุมอารมณ์ ฝึกทักษะในการเลี้ยงดูเด็กตามมาตรฐานขั้นต่ำ เป็นต้น และในระหว่างนี้พนักงานอัยการอาจยื่นคำร้องต่อศาลเยาวชนและครอบครัวเพื่อขอให้ออกคำสั่งคุมประพฤติ

มารดาเด็กหรือคำสั่งอื่น ๆ ตามนัยมาตรา 43 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กฯ หรืออีกกรณีหนึ่งหากเห็นว่าเป็นการกระทำที่มีความร้ายแรงพนักงานสอบสวนอาจส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการและพนักงานอัยการใช้มาตรการในการชะลอการฟ้องเพื่อให้มารดาเด็กปฏิบัติตามเงื่อนไขจากการประชุม

เมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามคำสั่งแล้ว ในกรณีที่มารดาเด็กสามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดและผลการบำบัดฟื้นฟูประสบความสำเร็จ เด็กก็สามารถกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวได้ตามปกติ แต่ในกรณีที่มารดาเด็กไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ พนักงานอัยการอาจสั่งฟ้องคดีเพื่อดำเนินการในชั้นศาลต่อไป

กรณีศึกษาที่ 4 เด็กถูกเลี้ยงดูโดยมิชอบจากบิดา

กรณีศึกษาที่ 4 เป็นกรณีเด็กหญิงอายุ 5 ปี ซึ่งมีอาการติดเชื้อเอดส์ และรับการรักษาต่อเนื่องจากโรงพยาบาล ระหว่างเข้ารับการรักษาแพทย์เห็นว่าเด็กมีพัฒนาการที่ล่าช้า และอาการของโรคไม่ดีขึ้น จึงประสานงานนักสังคมสงเคราะห์เพื่อสืบค้นข้อเท็จจริงเพิ่มเติม นักสังคมสงเคราะห์ได้ข้อเท็จจริงจากเพื่อนบ้านและญาติของเด็กว่า โดยปกติบิดาเด็กจะออกไปจับรถรับจ้างตั้งแต่เช้า และกลับมาอีกครั้งในตอนบ่าย โดยจะปล่อยให้ลูกอยู่บ้านตามลำพัง โดยเอายาใส่ถุงให้เด็กรับประทานเอง บิดาเด็กมีความเชื่อว่าวิธีการรักษาของแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถรักษาอาการของโรคที่เด็กเป็นอยู่ได้ จึงพยายามคิดค้นเอาสมุนไพรต่าง ๆ มาให้เด็กรับประทาน และยังมีความคิดในวิธีการเลี้ยงดูเด็กที่ต่างจากคนทั่วไป เช่น การดื่งหางเต่าเด็กทุกวันเพื่อให้กระดูกให้เด็กฉลาด หรือการจับก้นเด็กเพื่อตรวจสอบความอ้วนของเด็ก เป็นต้น นักสังคมสงเคราะห์ส่งตัวบิดาเด็กเข้ารับการประเมินจากจิตแพทย์ไม่พบว่ามีข้อบ่งชี้ของอาการทางจิตเวชใด ๆ

การดำเนินการตามกรณีศึกษานี้เป็นการดำเนินการเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กแล้ว ดังนั้นการดำเนินการที่ผ่านมาจึงเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนการคุ้มครองเด็ก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก กล่าวคือ เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้รับรายงานจากแพทย์ผู้รักษาเด็กจึงทำการรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหมดเพื่อประเมินสถานะเด็ก ผลสรุปว่าเด็กรายนี้เป็นเด็กที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพกายของเด็ก ในขณะที่บุคคลหลักที่ทำหน้าที่ในการดูแลเด็กในขณะนี้คือบิดาเด็ก เมื่อพิจารณาจากวิธีการปฏิบัติต่อเด็กในกรณีจะพบว่ามีวิธีการปฏิบัติหลายประการที่ไม่เหมาะสม เช่น การปล่อยให้เด็กตามลำพัง การให้เด็กรับประทานยาเอง การดื่งหางเต่าเด็กเพื่อกระดูกให้เด็กฉลาด หรือ การจับก้นเด็กเพื่อตรวจสอบความอ้วนของเด็ก เป็นต้น เมื่อพิจารณาถึงสาเหตุของการปฏิบัติเหล่านี้พบว่า ยังไม่มีข้อบ่งชี้ชัดเจนจากผู้ประกอบวิชาชีพว่าเป็นอาการผิดปกติทางจิต แต่เป็นการปฏิบัติที่เกิดจากความรู้ความเข้าใจต่อโรคที่เด็กเป็น หรือไม่เข้าใจวิธีการดูแลเด็กที่เหมาะสม จึงสรุปว่าการกระทำต่อเด็กในกรณีนี้เข้าข่ายการเลี้ยงดูไม่เหมาะสม

สม ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ปกครองเด็กมิได้มีเจตนาในการทารุณกรรมเด็กซึ่งเป็นการกระทำผิดต่อเด็กที่กฎหมายมิได้บัญญัติให้ผู้ปกครองต้องรับโทษแต่อย่างใด

ดังนั้นพนักงานเจ้าหน้าที่จึงพิจารณาส่งเด็กกลับไปอยู่กับบิดาเด็ก หลังจากประเมินสภาพครอบครัวและชุมชนพบว่ามีความเชื่อที่สามารถเข้ามามีส่วนช่วยบิดาเด็กในการดูแลเด็กได้ โดยการกำหนดเงื่อนไขในการดูแลเด็ก ตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก โดยกำหนดให้บิดาเด็กต้องพาเด็กไปพบแพทย์ บิดาเด็กต้องไปพบแพทย์เพื่อฝึกทักษะในการดูแลเด็ก หรือ การกำหนดอาชีพที่เหมาะสมแก่การดูแลเด็ก เป็นต้น รวมทั้งอาจใช้อำนาจของปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดส่งเด็กเข้ารับการสงเคราะห์ในครอบครัวอุปถัมภ์หรือสถานดูแลเด็กอื่น ๆ ได้

จากการดำเนินการข้างต้น จะเห็นว่าไม่มีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในอดีตก่อนการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก จะไม่มีมาตรการทางกฎหมายใดที่นำมาดำเนินการต่อกรณีนี้ได้ แต่ในปัจจุบันสามารถนำมาตรการคุ้มครองเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กมาเป็นกลไกสำหรับกรณีที่กระทำผิดต่อเด็ก ที่ยังไม่มีความรุนแรงถึงขั้นการใช้มาตรการทางกฎหมายอาญาได้

อย่างไรก็ตามหากมีการออกแนวทางปฏิบัติหรือวิธีพิจารณา โดยกำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ฯ ก่อนการกำหนดวิธีการสงเคราะห์หรือการคุ้มครองสวัสดิภาพ ให้นำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวมาใช้เพื่อประกอบการพิจารณาวางแผนการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสมได้ ในกรณีที่เห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะให้นำมาวิธีการดังกล่าวมาใช้กับกรณีนั้น ๆ จะทำให้กระบวนการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ส่งผลในทางสมานฉันท์และได้รับความร่วมมือจากครอบครัวเด็กและชุมชนมากขึ้น